

- Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2002. – 156 с.
8. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 31 с.
 9. Самаріна В. В. Система роботи з впровадження технології саморозвитку М. Монтессорі в дошкільних навчальних закладах. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 419 с.

ПевіцинаТ.О.*

ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА СІМ'Ї З ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Стаття присвячена основним завданням педагога дитячого навчального закладу з формування екологічної культури дітей, ефективним формам і методам роботи з екологічного виховання малят.

Життя людини тісно пов'язане із природою. Природа – це могутнє джерело всебічного розвитку дитини, яке через спілкування формує її світогляд, виховує почуття. Людина – частина природи. Потяг до всього живого закладений у ній від самого народження.

В умовах сьогодення гостро постали серйозні екологічні проблеми забруднення повітря, ґрунтів, водойм токсичними відходами. Природа своєрідно реагує на насильницьке вторгнення людини на її територію: на планеті зникають різні види тварин і рослин, з'являються озонові діри; характерно останнім часом збільшення алергічних і нервово-психічних захворювань, зростає кількість дітей, які мають уроджені вади. Загроза екологічної катастрофи нависла над людством через те, що людина, не усвідомлюючи свого місця в навколишньому природному середовищі, нашкодила природі, а насамперед собі. Природоохоронна справа залежить від свідомості кожної людини, її відповідальності за оточуюче середовище. Ось чому саме сьогодні перед педагогами та батьками стоїть важливе завдання виховувати в дітях бережливе ставлення до довкілля, бажання охороняти природу від знищення та забруднення.

Питання необхідності природничої освіченості висвітлювали багато педагогів минулого. К. Ушинський у багатьох своїх працях закликав розширити спілкування дитини із природою й дивувався тому, що «виховний вплив природи так мало оцінений у педагогіці» [5, с. 8].

Великий внесок в розвиток виховання дітей на лоні природи зробив видатний педагог Ян Коменський. Він довів що людина, як частина природи, підкоряється її найголовнішим законам, які діють як у світі рослин, тварин, так і стосовно людини. Любов до природи слід виховувати з раннього дитинства. «Дітей, що не вміють ще ходити, – писав Г.Ващенко, – треба частіше виносити на свіже повітря, щоб вони могли

* © ПевіцинаТ.О.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

бачити рідне небо, дерева, квіти, різних тварин. Усе це залишається в дитячій душі, осяяє почуттям радості, і покладає основи любові до рідної природи» [5, с. 8].

У своїй роботі «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський писав: «Гадаємо, що школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо» [7, с. 303].

У наш час багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них: Г. Лаврентєва, Г. Морочко, З. Плохій, Н. Лисенко, Н. Кот, О. Захлібний та ін. У своїх працях З. Плохій, приділяючи увагу тваринному світу, науково обґрунтувала знання про екологічні взаємозв'язки, дослідила вплив екологічного навчання на формування бережливого ставлення до тварин і природи взагалі. Г. Морочко розробила методіку формування бережливого ставлення до рослин. Відомий фахівець з екологічної освіти О. Захлібний виділяє чотири взаємопов'язані компоненти екологічних знань: пізнавальний – головні ідеї про характер взаємодії природи й суспільства, про глобальні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання; ціннісний – ціннісні орієнтації щодо суспільної та особистісної значущості природи; нормативний – основи моральних та правових норм природокористування, правила поведінки в довкіллі; діяльнісний – види та способи діяльності, спрямовані на формування практичних екологічних умінь. Н. Кот підкреслювала важливу роль взаємодії між вихователями та батьками щодо виховання бережливого ставлення до природи в дошкільнят. Г. Лаврентєва у своїх дослідженнях довела, що навчити дітей любити природу, дбайливо ставитись до неї, можна лише серед самої природи [4]. Ці ідеї екологічного виховання реалізовані в державних документах: Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції дошкільного виховання в Україні, Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», «Дитина» та ін. Основою для створення навчально-виховних програм для дітей дошкільного віку в Україні є Базовий компонент дошкільної освіти, де сконцентровані державні вимоги до освіченості та вихованості дошкільників.

Саме в дошкільному віці засвоєння основ екологічних знань найбільш продуктивно, бо малюк сприймає природу дуже емоційно, як щось живе. Дуже важливо сьогодні, щоб усі – дорослі та діти – стали на шлях співпраці із природою.

Мета статті: визначення основних завдань педагога дитячого навчального закладу з формування екологічної культури дітей, розкриття шляхів формування екологічної свідомості та екологічної культури дошкільнят.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

В. Сухомлинський стверджував, що сама по собі природа не розвиває, не виховує, і тільки в активній взаємодії з нею можна виховати найкращі людські якості. Екологічне виховання здійснюється на всіх етапах життєдіяльності дитини. З раннього дитинства закладається міцний фундамент дитячої любові до навколишнього середовища, формуються навички культурної поведінки в довіллі. Розкрити перед дитиною красу природи й навчити бачити її, жити з нею в гармонії – це найважливіше завдання для педагогів та батьків.

Сучасний дитячий навчальний заклад (ДНЗ) є першою сходинкою збагачення дітей знаннями про природне й соціальне оточення, знайомства із загальною, цілісною картиною світу та формування науково-обґрунтованого, морального й естетичного ставлення до нього. Аналізуючи науково-методичні праці провідних учених минулого (Л. Виготського, С. Рубінштейна та ін.), урахувуючи законодавчу базу сучасної освіти, спираючись на сучасний погляд відомих педагогів-практиків (Г. Морочко, З. Плохій, та ін.), а також урахувуючи вікові особливості дітей та власний досвід роботи в дошкільному закладі, зазначимо, що основними завданнями у формуванні екологічної культури дошкільника є:

- формування системи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи (світло, температура, волога), поживність ґрунту (харчування);
- формування системи ціннісних орієнтацій (взаємозв'язки й залежності людини та природи);
- спостереження за природними об'єктами та явищами;
- підвищення пізнавального інтересу дитини до природи описами об'єктів та явищ (за допомогою авторських творів, народних прислів'їв, прикмет, віршів, пісень та ін.);
- формування вмінь та навичок екологічної грамотності особистості шляхом активізації знань і практичного досвіду дітей у різних видах діяльності (гра, праця, науково-дослідницька діяльність, навчання);
- виховання бережливого ставлення до природи, уміння бачити її красу;
- знайомство із природою рідного краю [1; 2; 6].

Для вирішення поставлених завдань важливим є створення розвивального природного середовища навколо дітей для їх самостійної та спільної з дорослими діяльності.

У Херсонському дитячому садку №28 Херсонської міської ради проводиться велика робота з екологічного виховання. У методичному кабінеті є природознавча література, дидактичні посібники, ігри екологічного змісту. На території ДНЗ оформлюються та постійно оновлюються дитячі майданчики клумбами з кущами, квітами, травицею. Створено екологічні стежки, що виконують пізнавальну, розвивальну, естетичну

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

й оздоровчу функції. Є галявина з лікарськими рослинами, посеред якої стелиться цікава доріжка із щепеню, стара тополя (з одного боку покрита мохом), черемха із пташиним гніздом, каштан із дуплом, у якому живе дятел, багато дерев різних порід, оздоблених годівничками для пташок. Створено гурток для вихователів «Україночка», (керівник – методист Т.Д.Пасечнюк), у якому педагоги під час занять діляться досвідом щодо екологічного виховання дошкільнят.

У групах також проводиться відповідна робота щодо створення екологорозвивального середовища. Наприклад, у групі «Весняночка» (вихователь Т. О. Певіцина):

- оформлено та постійно оновлюється куточок природи, де знаходяться кімнатні рослини, календар природи, акваріум із рибками й черепахою, пластикові банки з камінцями та ракушками у воді для бесід з елементами релаксації;

- створено ігрові експериментальні зони, де знаходиться природний матеріал для ігор, дослідів, дидактичні, настільні ігри про навколишнє середовище;

- у книжковій зоні є «Куточок юних екологів», де знаходяться багато книжок з яскравими ілюстраціями про тваринний та рослинний світ, природу космосу;

- створено фотостенди: «Я і природа», «Заповідники нашого краю», «Космічні об'єкти», папки-пересувки: «Правила поведінки в природному довіллі», «Перлинки природи рідного краю»;

- організуються виставки дитячих малюнків «Пори року», «Люби, шануй, оберігай свій рідний край!», а також екібан та різних поробок з природного матеріалу.

Ознайомлення дітей із природою має бути наочно-діяльним. Для формування екологічної свідомості та екологічної культури дошкільнят доцільне застосування таких методів і форм роботи:

- метод спостереження за навколишнім середовищем, екологічні бесіди, спрямовані на набуття знань з екологічного виховання дітей;

- групова дискусія, що розвиває вміння слухати і взаємодіяти між собою;

- метод аналізу ситуацій, що стимулює звертання до досвіду колег;

- ігрові методи (ситуаційно-рольові, дидактичні, творчі, імітаційні, ділові, що сприяють кращому засвоєнню інформації);

- досліді (спостереження, порівняння, опис, передбачення, класифікація та вимірювання);

- методи пошукової діяльності:

- психодрама (метод групової роботи, де діти виконують ролі, моделюють життєві ситуації);
- проективне малювання (для розуміння власних думок

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

і почуттів);

- психодіагностика (метод, при якому учасники – діти, виявляють себе і спілкуються без допомоги слів);
- музикотерапія (встановлює взаєморозуміння, довіру);
- метод інтеграції (театралізована, музична, рухлива діяльність).

Систему роботи з екологічного виховання дошкільнят здійснюємо послідовно протягом усього навчального року. Для цього використовуємо різні види діяльності:

- заняття, екскурсії та спостереження, які спрямовані на розвиток пізнавальних здібностей дітей та оволодіння практичними знаннями зберігання об'єктів природи;
- цільові прогулянки (відмінність їх від повсякденних прогулянок полягає в тому, що вони проводяться за межами ДНЗ).
- праця в природі, дослідження (діти реалізують свої знання й уміння в корисній діяльності щодо охорони природи);
- творчі завдання з малювання, ліпки, аплікації, виготовлення поробок із природного матеріалу;
- дидактичні та рухливі ігри, де діти вчаться бачити красу природи, доглядати за нею;
- читання творів про природу (на основі їх дошкільнята вчаться бути спостережливими, виховується любов до природи, створюється позитивний настрій);
- проблемні ситуації, мовні логічні завдання, які не тільки яскраво розвивають творчі здібності особистості, а й викликають інтерес та бажання берегти й охороняти природу (наприклад, вигадування казок, історій, загадок про навколишній світ, картки-завдання із зображенням різних видів дерев для занять із просторових відношень);
- конкурси, вікторини, екологічні заходи, свята (ці засоби спрямовані на інтелектуальний розвиток дітей, бо вимагають відтворення, актуалізацію уявлень про факти природи, відомі дітям);
- природоохоронні акції (прибирання території дитячого садка, виготовлення годівниць для птахів, вирощування квітів, городи на території дитячого садка).

Доцільним є, на нашу думку, використання досвіду педагога-практика З. Плохій, яка наголошує на необхідності дотримання певних принципів відбору екологічних знань для засвоєння дітьми. Найважливіші з них – принципи науковості, доступності, системності, енциклопедичності, інтеграції, концентричності, орієнтації на екологічну доцільну поведінку, наступності. Працюючи з дошкільнятами, намагаємось поєднувати спостереження, прогулянки, екскурсії з такими методами, як бесіда, читання пізнавальної й художньої літератури, розгляд ілюстрацій тощо. Це підвищує інтерес до

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

пізнання природи, збагачує новими знаннями, формує потяг охороняти природу. Розуміння дитини своєї єдності з рослинним і тваринним світом, прищеплення відповідального ставлення до нього найкраще відбувається, якщо весь навчальний процес проводиться у формі гри. Гра посилює інтерес до дослідницької та пошукової діяльності. На заняттях ми з дітками вирушаємо в підводний світ, до казкового лісу, де діти ходять по сліду тварин, слухають скарги рослин тощо.

Екологічна стежка дозволяє більш продуктивно використовувати звичайні прогулянки з дітьми для екологічних занять і одночасно для оздоровлення дітей на свіжому повітрі. На стежці ми з дітьми спостерігаємо, розглядаємо, обговорюємо, аналізуємо. Свої враження про побачене вони потім висловлюють на заняттях із музики, образотворчої, театралізованої діяльності, у рухливих іграх. На прогулянках організовуємо ігри із природним матеріалом. Діти знайомляться із властивостями піску, землі, глини, снігу, льоду, води. Крім цього, використовуємо різноманітні ігрові вправи: «Знайди за описом», «Що, де росте», «Пізнай і назви», «Загадки про рослини». З дітьми старших груп проводимо вікторини, кросворди, інтелектуальні ігри: «Знавці природи рідного краю», «Збережи природу», «Світ птахів», «Підводне царство». Регулярно проводимо з дітьми цільові прогулянки за межами ДНЗ, що дає можливість простежити зміни в об'єктах природи, виявивши їх причини. Особливо багато можливостей для спостережень під час цільових прогулянок надає літо.

У діяльність із розвитку екологічної культури дітей слід обов'язково залучати батьків. «Необхідність підключення сім'ї до екологічного виховання обумовлена тим, що в сім'ї здійснюється універсальне сімейне спілкування, де на першому місці стоїть безкорислива любов батьків до своїх дітей; сімейне виховання більш емоційне, а це важливо для екологічного виховання. Другою причиною необхідності підключення сім'ї до екологічного виховання є те, що в сім'ї ще недостатньо ведеться робота з екологічного виховання дітей, а тому в дитячому садку необхідно коректувати все те негативне, що впливає на дитину в сім'ї й використовувати позитивне. Але для цього потрібна єдність у роботі дитячого садка й сім'ї, що передбачає повне розуміння завдань екологічного виховання вихователями й батьками, єдність мети, вимог, координованість дій» [3, с.55].

Необхідними шляхами в досягненні ефективності екологічного виховання дошкільників є педагогічне керівництво діяльністю сім'ї, використання ефективних форм взаємодії вихователів та батьків.

У роботі з батьками з екологічного виховання дітей використовуємо як традиційні форми (батьківські збори, консультації, бесіди), так і нетрадиційні (ділові ігри, прямий

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

телефон, круглий стіл, дискусії, батьківський лекторій, конференції). Наприклад, при організації батьківських зборів на тему «Завдання екологічного виховання» проводимо попереднє анкетування батьків із метою з'ясування їх розуміння проблем, пов'язаних з екологічним вихованням. Потім разом із батьками розглядаємо педагогічні ситуації. (Наприклад: Поки мама розмовляла зі знайомою, 4-річний син зірвав на клумбі квіти. Мати сварить його. Малюк плаче. Запитання до батьків: Чи відповідає реакція матері вчинку дитини? Проаналізуйте поведінку матері. Чи правильним був учинок матері? Обґрунтуйте свою думку.) У кінці разом із батьками робимо висновки, і батьки отримують методичні рекомендації щодо екологічного виховання дітей. Проводимо свята, присвячені дню захисту Землі: «Наш дім – Земля», «Зелена планета».

Цікавою формою роботи з батьками є круглий стіл «Виховання доброти до природи». Для батьків, діти яких проявляють жорстокість до тварин, мета бесіди – не нашкодь. Для батьків, діти яких проявляють байдужість, мета – зацікавити. Тому для кожної підгрупи батьків варто організувати окрему розмову.

Один раз на два місяці протягом навчального року проводимо батьківський лекторій екологічних знань, що допомагає: по-перше, довести батькам на очевидних прикладах роль сім'ї у справі формування наукових знань і уявлень дітей про природу; по-друге, установити з батьками тісний контакт, який би сприяв успішному вирішенню важливих завдань виховання дітей. На батьківських лекторіях розглядаємо теми: «Екологічна проблема – глобальна проблема людства ХХ століття», «Зелені легені планети», «Атмосфера», «Вода в природі», «Земля», «Наші менші друзі». У кінці року організуємо батьківську конференцію з метою обміну досвідом, думками, пропозиціями. Такі форми роботи дають можливість продемонструвати батькам, які знання про природу є в дітей, показати, що ці знання необхідні для формування основ екологічної культури.

Вибираючи форми спілкування з батьками, не варто використовувати настанови, краще залучити батьків до вирішення важливих питань, знаходження спільних правильних відповідей.

Отже, у наш час винятково важливого значення набувають проблеми екологічного виховання. Уже з дошкільного віку дітям можна й необхідно закладати міцний фундамент любові до навколишнього середовища, формувати вміння й навички оберегати та примножувати багатства природи. Сучасні принципи, форми, засоби навчання та виховання дошкільників дають можливість одержати знання, закласти фундамент екологічної культури. Екологічне виховання дитини – це

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

цілеспрямований вплив дошкільного закладу та сім'ї. Тому перед вихователями та батьками стоїть важливе завдання виховати підрастаюче покоління екологічно грамотним, сформувати екологічну культуру сучасної особистості як форму регуляції взаємодії людини із природою, на основі власного прикладу прищеплювати бережливе ставлення до природи. Важливим завданням екологічного виховання є взаємодія педагогів та батьків. Під керівництвом батьків і педагогів розвиваються притаманні дітям любов, потяг до природи, виховуються почуття співпереживання. Тому особливого значення в роботі вихователів ДНЗ набуває педагогічне керівництво діяльністю сім'ї з екологічного виховання.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – с. 4-19
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / За наук. Ред. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2008. – 463 с.
3. Взаємодія дитячого садка і сім'ї з питань екологічного виховання // Дитячий садок. – 2004. – №25 – 26. – С. 50 – 67
4. Екологічне виховання дитини дошкільного віку / За ред. Ю.А.Агачової. – Херсон: РІПО, 2011. – 70с.
5. Екологічне виховання / за ред. І. В. Воронюк. – Херсон. : РІПО 2011. – 70 с.
6. Основи екологічного виховання в ДНЗ / За заг. ред. О. В. Рідкоус. – Херсон. : РІПО, 2010. – 70с.
7. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибір. твори: У 5-ти т. – К. : Рад. шк., 1976. -т. 3. – 670с.

Рідкоус О.В.*

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкривається суть, зміст, рушійні сили, складові самоосвіти, її роль у процесі самореалізації особистості, моделі самореалізації тощо.

Сучасна школа потребує вчителя нового типу, який володіє високою фаховою кваліфікацією та професійною культурою, здатний об'єктивно осмислювати педагогічні явища й факти, критично оцінювати й творчо перетворювати педагогічну дійсність. Це пов'язано, насамперед, із проблемами саморозвитку особистості та творчою самореалізацією педагога, новими концептуальними підходами до реформування загальної середньої освіти.

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» і «Державного стандарту початкової загальної освіти»,

* © Рідкоус О.В.